

**ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРЛАРИ ТОМОНИДАН ТОВЛАМАЧИЛИК
ЖИНОЯТЛАРИНИНГ МАХСУС ПРОФИЛАКТИКАСИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ
МЕТОДИКАСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ**

Вахобжонов Дилмурод Дилшоджон ўғли

*ИИВ Академияси “Хуқуқбузарликлар профилактикаси фаолияти” кафедраси
ўқитувчиси.*

Ботиров Асилбек Баходир ўғли

*Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси кундузги таълим 3-ўқув курси
317-гуруҳ курсанти*

Аннотация: *Ушбу мақолада товламачилик жиноятларининг олдини олишда профилактика инспекторлари фаолиятининг самарадорлигини ошириш масалалари тадқиқ этилади. Муаллиф товламачиликнинг юқори латентлик даражасини инобатга олган ҳолда, профилактика инспектори томонидан жиноятнинг моддий тузилиши ва из ҳосил бўлиш қонуниятларидан фойдаланиш тартибини илмий асослаб берган. Мақолада профилактика инспекторининг жабрланувчи билан ишлаш тактикасини такомиллаштириш ва «излар тизими» асосида жиноятларни барвақт аниқлаш бўйича тавсиялар ишлаб чиқилган.*

Калит сўзлар: *профилактика инспектори, товламачилик, махсус профилактика, жиноятни фош этиш методикаси, моддий тизим, излар алмашинуви, виктимологик профилактика.*

**СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДИКИ ОРГАНИЗАЦИИ СПЕЦИАЛЬНОЙ
ПРОФИЛАКТИКИ ВЫМОГАТЕЛЬСТВА ИНСПЕКТОРАМИ ПРОФИЛАКТИКИ**

Аннотация: *В статье исследуются вопросы повышения эффективности деятельности инспекторов профилактики в предупреждении преступлений, связанных с вымогательством. Учитывая высокий уровень латентности вымогательства, автор научно обосновывает порядок использования инспектором профилактики закономерностей материальной структуры и слепообразования преступления. В статье разработаны рекомендации по совершенствованию тактики работы инспектора профилактики с потерпевшими и раннему выявлению преступлений на основе «системы следов».*

Ключевые слова: *инспектор профилактики, вымогательство, специальная профилактика, методика раскрытия преступлений, материальная система, обмен следами, виктимологическая профилактика.*

**IMPROVING THE METHODOLOGY OF ORGANIZING SPECIAL PREVENTION OF
EXTORTION BY PREVENTION INSPECTORS**

Abstract: *The article examines the issues of increasing the efficiency of prevention inspectors' activities in preventing extortion crimes. Given the high level of extortion latency, the author scientifically substantiates the procedure for prevention inspectors to use the regularities of the material structure and trace formation of the crime. The article develops recommendations for improving the tactics of prevention inspectors' work with victims and early detection of crimes based on the "trace system".*

Keywords: *prevention inspector, extortion, special prevention, crime detection methodology, material system, trace exchange, victimological prevention.*

Товламачилик жиноятлари махсус профилактикасини такомиллаштиришда ушбу жиноятнинг криминологик генезиси ва юқори даражадаги латентлик хусусиятини инобатга олган ҳолда, виктимологик детерминацияни таҳлил қилиш муҳим назарий аҳамият касб этади. Тарихий жиҳатдан товламачиликнинг илк кўринишлари мансабдор шахсларнинг таъмагирлиги ва мажбурий «ўлпон» тизими билан боғлиқ ҳолда шаклланган бўлиб, жабрланувчининг ўз ноқонуний даромадлари ёки ахлоқсиз хатти-ҳаракатларини сир сақлаш истаги ушбу қилмишнинг яширинлигини таъминловчи асосий ижтимоий-психологик тўсиқ бўлиб қолмоқда. Шу боис, махсус профилактика тизимини модернизация қилишда нафақат жиноят содир этишнинг техник усулларига барҳам бериш, балки жабрланувчиларнинг ҳуқуқий ҳимоясини кафолатлаш ҳамда уларнинг ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари билан ҳамкорлигини рағбатлантирувчи комплекс виктимологик ва антикоррупцион механизмларни илмий асосда жорий этиш талаб этилади.

Шу сабабли, товламачилик жиноятлари махсус профилактикасини такомиллаштиришда нафақат анъанавий ҳуқуқий чоралар, балки зарарли дастурлар тарқалишининг олдини оловчи киберхавфсизлик тизимини шакллантириш ҳамда юқори технологик жиноий гуруҳларнинг фаолиятини деструкция қилишга қаратилган криминологик стратегияларни ишлаб чиқиш долзарб назарий ва амалий аҳамият касб этади.

Махсус профилактика тизимини такомиллаштиришда тарихий тажриба шуни кўрсатадики, жиноятларни жиловлаш фақат ҳуқуқий таъсир чоралари билан чекланмай, балки иқтисодий муносабатларнинг ўзгаришига мос равишда янгиланиб боровчи тезкор-профилактик механизмларни талаб этади. Бугунги кунда товламачиликнинг янги, юқори технологик усуллари пайдо бўлаётган шароитда, профилактика инспекторларининг фаолиятини нафақат анъанавий усуллар, балки жиноятларнинг латентлик омилларини бартараф этувчи замонавий методикалар билан бойитиш долзарб илмий-назарий аҳамият касб этади

Товламачилик жиноятларининг махсус профилактикаси самарадорлигини ошириш бевосита ушбу жиноят турига хос криминалистик тавсиф элементларининг тизимли равишда янгиланиб бориши билан боғлиқ. Мавжуд

тергов методикалари асосини ташкил этувчи криминалистик маълумотлар муайян вақт давомида барқарорлик ва ўз долзарблигини сақласа-да, жиноят содир этиш усулларининг трансформацияси натижасида ушбу ахборотлар базасини даврий равишда модернизация қилиш зарурати юзага келади. Шу боис, махсус профилактика механизмларини такомиллаштиришда назарий қолипларнинг доимийлиги билан бир қаторда, жиноий фаолиятнинг замонавий динамикасини ифодаловчи эҳтимолли-статистик маълумотларга асосланган «янгиланувчан криминалистик тавсиф» моделини жорий этиш муҳим назарий ва амалий аҳамият касб этади.

Товламачилик жиноятларининг махсус профилактикасини тизимли ташкил этишда ушбу жиноятнинг криминалистик тавсифини ташкил этувчи элементларни аниқ белгилаб олиш фундаментал аҳамиятга эга. Бироқ, замонавий юридик адабиётлар ва криминалистика дарсликларида ушбу тушунчанинг таркибий қисмлари борасида ягона ва мукамал ёндашувнинг мавжуд эмаслиги илмий мунозараларга сабаб бўлмоқда. Хусусан, Р.С. Белкин каби таниқли олимлар товламачилик предмети, жиноятчининг мақоми, жабрланувчининг шахси, жиноят содир этиш усуллари ва исботланиши лозим бўлган ҳолатларни асосий элементлар сифатида кўрсатиб ўтган бўлса-да, амалиётда профилактик чораларни индивидуаллаштириш учун ушбу элементларнинг ўзаро боғлиқлигини янада чуқурроқ тадқиқ этиш талаб этилади. Шу боис, товламачилик жиноятларининг олдини олиш методикасини такомиллаштиришда нафақат жиноятнинг содир этилиш механизмини, балки жабрланувчи ва жиноятчи ўртасидаги муносабатларни қамраб олувчи кенгайтирилган криминалистик моделларни ишлаб чиқиш ҳамда ушбу маълумотларни профилактика инспекторларининг амалий фаолиятига татбиқ этиш долзарб зарурият ҳисобланади. Товламачилик жиноятлари махсус профилактикасининг самарадорлигини оширишда криминалистик тавсиф элементларини амалий жиҳатдан коррекция қилиш ва мазмунан бойитиш талаб этилади. Хусусан, амалдаги назарияларда «тажовуз объекти» тушунчаси кўпинча абстракт ижтимоий муносабатлар сифатида талқин қилиниши криминалистика ва профилактика амалиёти учун етарлича ахборот тақдим этмайди.

Махсус профилактика тизимини такомиллаштиришда профилактика инспекторларининг фаолиятида товламачилик объекти бўлиши мумкин бўлган аниқ моддий бойликлар ва уларнинг айланиш соҳаларини назорат қилиш, жиноятнинг предметини ҳимоя қилишга қаратилган манзилли чоратадбирларни ишлаб чиқиш профилактик суҳбатлардан кўра самаралироқ натижа беради. Бу эса криминалистик тавсифни фақат назарий категория эмас, балки жиноятларни аниқлаш ва олдини олишнинг амалий воситасига айлантиришни тақозо этади

Товламачилик жиноятларининг махсус профилактикасини такомиллаштиришда жиноятнинг моддий тузилиши методологик жиҳатдан

муҳим аҳамиятга эга. Унга кўра, ҳар қандай товламачилик ҳаракатининг замирида муайян моддий элементлар мажмуи ётади, улар жумласига жиноят субъекти, тажовуз объекти ва жиноят предмети киради.

Товламачилик жиноятларининг махсус профилактикаси тизимида ушбу элементларни таҳлил қилишнинг ўзига хос хусусиятлари мавжуд:

1. Субъект: Профилактика инспектори товламачиликка мойил бўлган шахсларнинг ижтимоий-психологик портретини яратишда субъектнинг моддий ҳолати ва имкониятларига эътибор қаратиши лозим.

2. Объект ва предмет: Товламачиликда тажовуз объекти ва предмети (мулк ёки мулкӣ ҳуқуқлар) доимо моддий ёки ҳуқуқӣ ифодага эга бўлиб, профилактика чоралари айнан ушбу «предмет»ни жиноий тажовуздан ҳимоя қилишга, яъни потенциал жабрланувчининг мулкӣ дахлсизлигини таъминлашга йўналтирилиши керак.

3. Жиноят воситалари: товламачиликнинг баъзи кўринишларида жиноят содир этиш воситалари мавжуд бўлмаслиги мумкин (масалан, фақат оғзаки таҳдид). Бу ҳолат профилактика инспекторидан нафақат моддий далилларни қидиришни, балки шахслар ўртасидаги ахборот алмашинуви ва психологик босим ўтказиш ҳолатларини барвақт аниқлаш бўйича юқори даражадаги виждонлик ва касбий маҳоратни талаб этади.

Шундай қилиб, жиноятнинг моддий тузилишини англаш, профилактика инспекторига товламачиликнинг барча компонентларини тизимли равишда баҳолаш ва уларнинг ҳар бирига нисбатан алоҳида превентив (олдини олувчи) чораларни қўллаш имконини беради. Товламачилик жиноятларининг моддий тизимини шакллантирувчи марказий элемент бу жиноятни содир этувчи аниқ шахс (субъект) ҳисобланади. Махсус профилактика чораларини такомиллаштириш учун ушбу субъектнинг криминалистик тавсифини чуқур таҳлил қилиш лозим. Тадқиқотлар ва статистик маълумотлар шуни кўрсатадики, товламачилик жиноятлари учун қуйидаги хос хусусиятлар мавжуд:

Жинси ва ёши: Жиноятларнинг аксарияти ёш эркаклар томонидан содир этилади; аёлларнинг иштироки эса тизимли равишда чекланган бўлиб, асосан ижрочилик эмас, балки «ёрдамчи» (ахборот тўплаш, жабрланувчини жалб қилиш ва ҳ.к.) функциялар билан характерланади.

Гуруҳӣ хусусияти: Товламачилик кўпинча жиноий гуруҳлар томонидан содир этилади. Ушбу гуруҳларнинг шаклланиш асослари профилактика учун жуда муҳим:

- ☒ Қариндошлик алоқалари;
- ☒ Касбий фаолият ёки машғулот турининг бирлиги;
- ☒ Миллий ёки ҳудудий мансублик белгилари.

Профилактика инспектори ўз хизмат ҳудудида товламачиликнинг олдини олишда нафақат алоҳида шахсларга, балки юқоридаги белгилар асосида бирлашган, криминоген моҳиятга эга бўлган норасмий гуруҳларга алоҳида

этибор қаратиши лозим. Махсус профилактиканинг самарадорлиги айнан жиноят субъектининг ижтимоий портретидан келиб чиқиб, «хавф гуруҳлари»ни тўғри классификация қилиш ва улар билан манзилли тезкор-профилактик ишларни олиб боришга бевосита боғлиқдир.

Товламачилик жиноятлари субъектига бериладиган анъанавий таърифлар кўпинча криминологик хусусиятга эга бўлиб, жиноятчининг ёши, жинси ёки ижтимоий келиб чиқиши билан чекланади. Бироқ, махсус профилактика ва тергов амалиёти учун бундай умумий маълумотлар етарли эмас. Криминалистика нуқтаи назаридан жиноят субъекти фақат статистик бирлик эмас, балки муайян шароитда «из қолдирувчи» моддий элемент сифатида қаралиши лозим.

Бунда асосий этибор жиноятчининг қуйидаги хусусиятларига қаратилади:

Акс эттириш имкониятлари: Жиноят содир этиш жараёнида субъектнинг воқедада қолдирадиган моддий ва вербал излари.

Излар мажмуи: Товламачиликда қўлланилган таҳдид усули, алоқа воситалари (телефон, интернет), ҳужжатлардаги имзо ёки специфик нутқ услуби буларнинг барчаси субъектнинг ўзига хос «криминалистик имзоси»ни ташкил этади.

Профилактика инспектори фаолияти учун аҳамияти: Махсус профилактикани такомиллаштиришда профилактика инспектори субъектнинг фақат «кимлиги»ни (ёши, касби) эмас, балки унинг «қандай из қолдириши» мумкинлигини таҳлил қилиши лозим. Масалан, кибертовламачиликка мойил шахслар билан ишлашда уларнинг рақамли из қолдириш кўникмаларини ўрганиш, анъанавий товламачиликда эса шахснинг психологик босим ўтказиш усуллари ва воқеа жойида қолдириши мумкин бўлган моддий далилларни прогноз қилиш муҳимдир.

Товламачилик субъектининг криминологик портрети профилактиканинг умумий йўналишини белгиласа, унинг криминалистик «акс эттириш имкониятлари»ни ўрганиш — конкрет жиноятни фош этиш ва унинг олдини олишнинг техник-тактик механизмини шакллантиради.

Товламачилик жиноятларининг махсус профилактикасини такомиллаштиришда жиноятчи шахси ва уни содир этиш усули ўртасидаги узвий алоқадорликни назарий жиҳатдан таҳлил қилиш талаб этилади. Криминалистик нуқтаи назардан, жиноят субъекти ва унинг ҳаракат усули (способ) ажралмас бирликни ташкил этади: муайян психологик ва ижтимоий хусусиятларга эга бўлган шахс ўзига хос жинсий усулни танлайди.

Шу билан бирга, жиноят содир этилган шароит (вақт ва жой) ҳамда танланган усул ўзаро таъсирлашиб, жиноятнинг ўзига хос «излар тизими»ни (кенг ва тор маънода) юзага келтиради. Мазкур излар жиноятчининг ҳаракатлари натижаси бўлиб, уларнинг ҳосил бўлиши икки томонлама шартлангандир:

1. Субъектив омил: Жиноятчининг маҳорати, касби ва мақсадидан келиб чиқадиган усул.

2. Объектив омил: Жиноят содир этилаётган жой ва вақт тақдим этган имкониятлар.

Профилактика инспектори учун ушбу боғлиқликни англаш «типик излар»ни барвақт аниқлаш имконини беради. Масалан, агар маълум бир ҳудудда (обстановка) муайян товламачилик усули кузатилса, бу профилактика инспекторига жиноятчининг шахси (унинг кўникмалари, ижтимоий доираси) ҳақида аниқ хулоса чиқариш ва шу асосда превентив (олдини олувчи) чораларни йўналтириш имконини беради. Демак, махсус профилактика нафақат жиноятчини қидириш, балки товламачилик содир этилиши учун қулай бўлган «шароит» ва «усул» занжирини узишга қаратилган бўлиши лозим

Бизнинг фикримизча, товламачилик жиноятларининг криминалистик тавсифи жиноят субъекти томонидан содир этилган хатти-ҳаракатларнинг усулига боғлиқ ҳолда қолдириладиган типик излар ҳақидаги маълумотларни ўз ичига олиши шарт. Жиноятнинг моддий тизимидаги ушбу элемент (субъект) ўзига хос икки ёқлама хусусиятга эга:

1. Из ҳосил қилиш қобилияти: Жиноятчи ўз ҳаракатлари (тахдид қилиш, мулкни талаб қилиш, алоқага чиқиш) орқали моддий ва виртуал оламда ўзига хос излар қолдиради.

2. Изларни ўзида акс эттириш хусусияти: Жиноят содир этиш жараёнида субъект бошқа моддий элементлар (жабрланувчи, воқеа жойи ёки жиноят предмети) билан ўзаро таъсирга киришиши натижасида ушбу элементларнинг изларини ўз шахсида (кийимида, танасида, рақамли қурилмаларида ва ҳ.к.) акс эттиради.

Товламачилик жиноятлари махсус профилактикасини такомиллаштиришда профилактика инспекторлари нафақат «ташқи излар»ни (масалан, жиноятчи қолдирган хабарлар), балки жиноятчининг ўзида қоладиган «қарши излар»ни (жиноят предметида оид далиллар, жабрланувчи билан мулоқот излари) аниқлаш методикасига ҳам эга бўлиши лозим.

Субъектнинг из қолдириш ва изларни ўзида акс эттириш қонуниятларини ўрганиш, профилактика инспекторига жиноятни «иссиқ изидан» фош этиш ҳамда гумон қилинувчи шахснинг жиноятга алоқадорлигини асослаб берувчи типик далиллар мажмуини барвақт шакллантириш имконини беради. Бу эса ўз навбатида, товламачилик жиноятларининг латентлик даражасини камайтириш ва жазонинг муқаррарлигини таъминлашнинг муҳим омили ҳисобланади

Товламачилик жиноятларининг махсус профилактикасини самарали ташкил этиш, энг аввало, жиноятнинг моддий тузилишини ташкил этувчи элементлар субъект, объект, жиноят предмети ва воситалари ўртасидаги узвий боғлиқликни англашни тақозо этади.

Ушбу элементларнинг ўзаро таъсири натижасида ҳосил бўладиган изларни таҳлил қилиш махсус профилактиканинг қўйидаги йўналишларини такомиллаштиришга хизмат қилади:

1. Жиноий ҳаракатларни барвақт аниқлаш ва ташхис қўйиш Товламачилик субъекти жиноятни содир этиш жараёнида тажовуз объекти ва предметида, шунингдек, қўлланилган воситаларда ўз изларини қолдиради. Махсус профилактика доирасида профилактика инспектори ушбу изларни (айниқса, тор маънодаги — трасологик изларни) синчиклаб таҳлил қилиши орқали шахснинг хатти-ҳаракатларидаги жиноий мақсадни барвақт аниқлаши мумкин. Бу эса жиноятни «тайёргарлик» босқичидаёқ жиловлаш имконини беради.

2. Воқеа жойи шароитини профилактик индикатор сифатида баҳолаш Товламачилик содир этилган ёки этилиши мумкин бўлган жой (обстановка) субъектнинг шахсий хусусиятлари ва индивидуал белгилари ҳақида муҳим ахборот манбаи ҳисобланади. Профилактика инспектори воқеа жойидаги ашёвий муҳитни ўрганиш орқали:

- ❑ Жиноятчининг касбий кўникмаларини;
- ❑ Унинг ҳудуд билан боғлиқлигини;
- ❑ Жиноят содир этишнинг типик усулларини прогноз қилиши мумкин.

3. Махсус профилактиканинг муҳим жиҳати шундаки, нафақат жиноятчи из қолдиради, балки воқеа жойидаги ашёлар ва муҳит ҳам жиноятчининг шахсида (кийимида, воситаларида) ўз изларини қолдиради. Бу излар субъектнинг мазмун-моҳиятини, жиноий ниятининг таркибини ёки техник конструктив хусусиятларини акс эттиради. Профилактика тадбирлари давомида гумон қилинувчи шахсларда бундай «акс излар»нинг мавжудлигини текшириш, улар билан олиб бориладиган яқка тартибдаги профилактик суҳбатларнинг таъсирчанлигини оширади ва жиноятни содир этганликни инкор этиш имкониятини чеклайди.

Шундай қилиб, товламачиликнинг моддий тузилиши ва из ҳосил бўлиш механизмини махсус профилактикага татбиқ этиш, профилактика инспекторига нафақат содир этилган жиноятни фош этишда, балки жиноят содир этишга мойил шахсларнинг ҳаракатларини аниқ моддий далиллар ва «излар занжири» асосида назорат қилиш имконини беради. Бу эса товламачиликнинг олдини олишда мавҳум назариядан аниқ криминалистик индикаторларга асосланган тизимга ўтишни таъминлайди.

Тажовуз объекти жиноят субъекти томонидан мазмунан турлича бўлган зарарли таъсирга учрайдиган моддий тизимдир. Товламачилик жинояти содир этилганда, таҳдид остида ноқонуний талаблар қўйилаётган шахс (инсон) тажовуз объекти сифатида намоён бўлади.

Ҳозирги кунда товламачиликнинг криминалистик тавсифида жабрланувчилар ҳақидаги маълумотлар фақат уларнинг турлари бўйича таснифланиши билан чекланиб қолмоқда. Объектни моддий тизим сифатида

кўрмасдан, фақат унинг криминалогик хусусиятларини ифодалаш махсус профилактика ва криминалистиканинг амалий вазифалари учун етарли ҳисобланмайди.

Махсус профилактикани такомиллаштиришда ушбу моддий тузилиш элементининг (инсоннинг) акс эттириш имкониятлари алоҳида аҳамият касб этади. Товламачилик қурбони бўлган шахс жиноий ҳаракатлар жараёнини ўзида акс эттиради ва айни пайтда ўзи ҳам жиноят тизимида акс этади. Жабрланувчига жиноятчиларнинг ҳаракатлари муҳрланган атроф-муҳитнинг бошқа элементлари ҳам маълум бўлиб, бу маълумотлар жиноятни барвақт аниқлаш, фош этиш ва тергов қилиш учун муҳим ахборот манбаи бўлиб хизмат қилади.

Бундан ташқари, баъзи вазиятларда тажовуз объекти кўп сонли (множественный) бўлиши мумкин, яъни товламачилик таҳдиди нафақат бевосита жабрланувчига, балки унинг яқинларига нисбатан ҳам йўналтирилади. Бу эса махсус профилактика чораларини ишлаб чиқишда нафақат шахснинг ўзини, балки унинг ижтимоий муҳити ва яқин алоқаларини ҳам ҳимоя қилиш тизимини яратишни тақозо этади»

Товламачилик жиноятларида тажовуз объекти сифатида нафақат инсон (асосий объект), балки унинг мулкига (автомобиль, уй ва бошқалар) зарар етказиш ёки йўқ қилиш билан боғлиқ бўлган қўшимча моддий тизимлар ҳам намоён бўлади. Махсус профилактика тизимини такомиллаштиришда ушбу қўшимча объектларни аниқ белгилаш муҳим аҳамиятга эга, чунки товламачилик кўпинча мулкка шикаст етказиш таҳдиди билан бевосита боғлиқ бўлади.

Жиноятнинг криминалистик тавсифида товламачилик предмети бошқа элементлар билан ўзаро алоқадор (корреляцияда) деб қаралади. Гарчи назарияда жиноят предмети параметрларининг ўзгариши бошқа элементларга таъсир этмаслиги ҳақида мунозарали фикрлар мавжуд бўлса-да, махсус профилактика амалиёти учун тажовуз объекти ва предмети ўртасидаги узвий боғлиқликни англаш устувор вазифа ҳисобланади. Зеро, жиноят предмети ҳақидаги бирламчи маълумотлар айнан тажовуз объекти бўлган жабрланувчининг ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларига мурожаат қилган вақтидан бошлаб маълум бўлади.

Шу сабабли, махсус профилактика доирасида жабрланувчи (асосий объект) ва унинг мулки (қўшимча объект) ўртасидаги алоқадорликни таҳлил қилиш, жиноят ҳақидаги ахборотларни тезкор қўлга киритиш ҳамда мулкий тажовузларнинг олдини олишга қаратилган криминалистик-профилактик чораларни ишлаб чиқиш учун назарий асос бўлиб хизмат қилади.

Товламачилик жиноятининг криминалистик тавсифини ва унинг предметига оид назарий қарашларни тадқиқ этган олим В.В. Бугайнинг фикрига кўра, «криминалистик маънода инсоннинг жисмоний тузилиши ҳам тажовуз предмети сифатида намоён бўлиши мумкин». Бироқ, жиноят ҳуқуқи ва криминалистика назариясининг замонавий тамойилларидан келиб чиққан

ҳолда, ушбу концепцияга нисбатан қуйидаги асосларга кўра мунозарали ёндашиш мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз:

Биринчидан, жиноят предмети товламачилик ҳаракатларининг асл мақсадли йўналишини белгилайди. Илмий ва амалий жиҳатдан товламачиликнинг мақсади инсоннинг жисмоний борлиғи эмас, балки айнан мулкӣ бойликлар ҳисобланади.

Иккинчидан, мазкур жиноий тизимда инсон жиноятнинг предмети эмас, балки таъсир ўтказиш объекти вазифасини бажаради. Жиноятчилар жабрланувчининг шахсига (жисмоний ёки руҳий ҳолатига) босим ўтказиш орқали ўзларининг иқтисодий мақсадларига мулкни ёки мулкӣ ҳуқуқни қўлга киритишга интиладилар.

Шу боис, товламачилик предметини фақат моддий қимматликлар ва пул маблағлари билан чегаралаш, профилактика инспекторига жиноий ниятнинг асл мақсадини тўғри прогноз қилиш ва превентив чораларни айнан мулкӣ манфаатларни ҳимоя қилишга йўналтириш имконини беради

Профилактика инспектори томонидан ўтказиладиган махсус профилактик тадбирларнинг муваффақияти жиноят предметининг ҳаракатланиш йўналишини тўғри назорат қилишга боғлиқ. Товламачилик талаблари амалга ошириладиган вазиятда, жиноятчи ва жиноят предмети ўртасидаги моддий алоқани (контактни) ҳужжатлаштириш жазонинг муқаррарлигини таъминловчи энг кучли воситадир.

Хулоса қилиб айтганда, товламачилик жиноятларининг махсус профилактикасини такомиллаштириш ушбу қилмишнинг тарихий-эволюцион ривожланиши, юқори латентлик даражаси ва замонавий «рақамли трансформацияси»ни инobatга олган ҳолда, жиноятнинг моддий тузилишини ташкил этувчи элементлар субъект, объект ва предмет ўртасидаги узвий алоқадорликни криминалистик жиҳатдан таҳлил қилишга асосланиши лозим. Бунда асосий эътиборни абстракт криминологик таснифлардан аниқ «излар тизими» (трасологик, вербал ва рақамли) ва «рецепторлик» қонуниятларига қаратиш, жабрланувчини нафақат тажовуз объекти, балки жиноят механизмини ўзида акс эттирувчи фаол ахборот манбаи сифатида баҳолаш ҳамда профилактик чораларни жиноий ниятнинг асл мақсади бўлган мулкӣ бойликларни ҳимоя қилишга йўналтириш товламачиликни барвақт аниқлаш ва унинг олдини олиш самарадорлигини оширишнинг фундаментал шарти ҳисобланади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Атажанов, Ўткир Маматсалаевич. "ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРЛАРИНИНГ ЁШ АВЛОДНИ ТЕРРОРИЗМ ВА ЭКСТРЕМИЗМ ТАҲДИДЛАРИДАН ҲИМОЯ ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ." Научный Фокус 3.30 (2025): 134-140.

2. Атажанов, Ў. М. (2025). МАЪМУРИЙ НАЗОРAT ТИЗИМИНИНГ ИНСТИТУЦИОНАЛ ТРАНСФОРМАЦИЯСИ ВА УНИНГ ЖАМОАТ ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДАГИ ЎРНИ. Научный Фокус, 3(30), 119-126.
3. Атажанов, Ўткир Маматсалаевич. "МАЪМУРИЙ НАЗОРAT ОСТИДАГИ ШАХСЛАР БИЛАН ЯККА ТАРТИБДАГИ ПРОФИЛАКТИКАНИНГ ИЖТИМОЙ-ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ ВА ЙЎНАЛИШЛАРИ." Научный Фокус 3.30 (2025): 127-133.
4. АТАЖАНОВ, Ўткир Маматсалаевич, ЖАСУР, Ҳамидалиев Асадбек, et al. ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРЛАРИНИНГ БОЗОР ОБЪЕКТЛАРИДАГИ ФАОЛИЯТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ УСУЛЛАРИ. Научный Фокус, 2025, vol. 3, no 30, p. 163-171.
5. Атажанов, Ўткир Маматсалаевич. "ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРИНИНГ ИЖТИМОЙ ПРОФИЛАКТИКА ОБЪЕКТЛАРИ БИЛАН ИШЛАШ ФАОЛИЯТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ ВА ИНСТИТУЦИОНАЛ АСОСЛАРИ." Научный Фокус 3.30 (2025): 184-190.
6. Атажанов, Ў. М. (2025). ҲАЁТГА ҚАРШИ ЖИНОЯТЛАР ПРОФИЛАКТИКАСИНИНГ КРИМИНОЛОГИК САБАБЛАРИ ВА МАХСУС ПРОФИЛАКТИК ТАЪСИР ЙЎНАЛИШЛАРИ. Научный Фокус, 3(30), 191-197.
7. Атажанов, Ўткир Маматсалаевич, and Ҳамидалиев Асадбек Жасур. "БОЗОРЛАР ҲУДУДИДА ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАР ПРОФИЛАКТИКАСИ ТИЗИМИНИНГ ТАШКИЛИЙ-ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ ТАҲЛИЛИ." Научный Фокус 3.30 (2025): 152-162.
8. Адхамов, З. А. (2025). ИЛГАРИ СУДЛАНГАН ШАХСЛАРНИНГ ТАСНИФЛАНИШИ ВА УЛАРНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ. Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies, 2(5-2), 31-35.
9. Kushbakov, D. (2021). Theoretical And Practical Issues Of Criminal Liability Of Persons With Mental Disorders In A Way That Does Not Exclude Sanity. The American Journal of Political Science Law and Criminology, 3(10), 11-15.
10. Мустофақулов, Бобур, and Жасур Абдухалилов. "ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРИНИНГ МЕҲНАТ ОРГАНЛАРИ БИЛАН ЎЗARO ҲАМКОРЛИГИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ." Журнал академических исследований нового Узбекистана 2.1, 2-qism (2025): 48-53.
11. Қадамович Б. Ҳ., Ўғли Қ. Ж. Б. ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРИНИНГ ПАСПОРТ-ВИЗА ҚОИДАЛАРИНИ ТАЪМИНЛАШ ФАОЛИЯТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ //Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2025. – Т. 2. – №. 3. – С. 34-41.
12. Тиллаходжаев, Б., & Хасанбоев, С. (2025). МАҲАЛЛИЙ ДАВЛАТ ҲОКИМИЯТИ ОРГАНЛАРИНИНГ ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАР ПРОФИЛАКТИКАСИ СОҲАСИДАГИ ВАКОЛАТЛАРИ. Современные подходы и новые исследования в современной науке, 4(8), 88-94.